ЗЬМЕСТ

МАПЫ 12

АД АЎТАРА 18

ПРАДМОВА ДА БЕЛАРУСКАГА ЧЫТАЧА 21

1. УВОДЗІНЫ 23

1.1. Мэта і мэтады дасьледаваньняў 23

1.1.1. Мэта дасьледаваньняў 23

1.1.2. Мэтады дасьледаваньняў 24

1.1.2.1. Мэтад збору матэрыялу 24

Выбар інфармантаў 25

Спосаб правядзеньня інтэрвію 28

1.1.2.2. Мэтад сацыялінгвістычнага апісаньня 29

1.1.2.3. Мэтад лінгвістычнага апісаньня 29

1.2. Матэрыял і крыніцы 31

1.3. Выкарыстаныя ў манаграфіі тэрміны 33

1.4. Стан дасьледаваньняў 37

1.4.1. Мовазнаўчыя працы 38

1.4.2. Гістарычныя і этналягічныя працы 41

2. ХАРАКТАРЫСТЫКА КРАСЛАЎСКАГА РАЁНУ 43

2.1. Накід гісторыі Краслаўскага раёну (нацыянальнасьці, моўныя кантакты) 43

2.1.1. Палітычная гісторыя 43

2.1.1.1. Старажытная гісторыя (да XII стагодзьдзя) 43

2.1.1.2. Нямецкі пэрыяд (XII—XVI стагодзьдзі) 44

2.1.1.3. Польскі пэрыяд (XVI—XVIII стагодзьдзі) 45

2.1.1.4. Царскі пэрыяд (з канца XVIII стагодзьдзя да першай усясьветнай вайны) 45

2.1.1.5. Міжваенны пэрыяд 46

2.1.1.6. Другая ўсясьветная вайна і пасьляваенны пэрыяд.... 47
2.1.2. Нацыянальнасьці і моўныя кантакты 48
2.1.2.1. Расейцы 48
2.1.2.2. Палякі 49
2.1.2.3. Немцы 50
2.1.2.4. Украінцы 50
2.1.2.5. Габрэі 50
2.1.2.6. Цыгане 51
2.2. Сучасная моўная сытуацыя ў Краслаўскім раёне 51
2.2.1. Ступень валоданьня дзяржаўнай мовай і іншымі мовамі 52
2.2.1.1. Латыская мова 52
2.2.1.2. Расейская мова 54
2.2.1.3. Беларуская мова 54
2.2.1.4. Польская мова 55
2.2.2. Закон аб грамадзянстве 55
2.2.3. Закон аб дзяржаўнай мове 59
2.2.4. Моўныя катэгорыі ў латвійскім заканадаўстве 60
2.3. Нацыянальны склад у Краслаўскім раёне 61
2.3.1. Беларуская меншасьць у Латвіі ў сьвятле статыстычных дадзеных 61
2.3.2. Дэмаграфічна-эканамічная характарыстыка Краслаўскага раёну (асноўныя дадзеныя) 63
2.3.2.1. Краслава 64
2.3.2.2. Воласьць Каплава 65
2.3.2.3. Воласьць Прыдруйск 66
2.3.2.4. Воласьць Індра 67
2.4. Нацыянальная ідэнтычнасьць і мова 68
2.4.1. Фактары нацыянальнай ідэнтычнасьці 68
2.4.2. Роля мовы ў фармаваньні нацыянальнай ідэнтычнасьці 70
2.5. Падсумаваньне 73

3. САЦЫЯЛІНГВІСТЫЧНЫЯ АСПЭКТЫ ФУНКЦЫЯНАВАНЬНЯ БЕЛАРУСКІХ ГАВОРАК 75
3.1. Носьбіты беларускай гаворкі 75
3.1.1. Групы, вылучаныя на падставе крытэру паходжаньня 75
3.1.1.1. Аўтахтоннае насельніцтва 75
3.1.1.2. Перасяленцы зь Беларусі 76

3.1.2. Групы паводле пакаленьняў 78
3.1.2.1. Найстарэйшае пакаленьне 78
3.1.2.2. Сярэдняе пакаленьне 79
3.1.2.3. Наймаладзейшае пакаленьне 79
3.2. Сфэры функцыянаваньня беларускай гаворкі ва ўмовах шматмоўя 80
3.2.1. Мова ў сямейна-суседзкай сфэры 80
3.2.1.1 Мова ў сямейных зносінах 80
Найстарэйшае пакаленьне інфармантаў 80
Сярэдняе пакаленьне інфармантаў 82
Наймаладзейшае пакаленьне інфармантаў 83
Мова ў стасунках дзядоў з бацькамі 84
Мова ў стасунках дзядоў з унукамі 84
Мова ў стасунках бацькоў зь дзецьмі 85
Мова ў нацыянальна зьмешаных шлюбах 85
3.2.1.2. Мова ў міжсуседзкіх зносінах 86
Мова аўтахтоннага і прыежджага насельніцтва 86
Мова перасяленцаў з Усходняй Беларусі 88
Кантакт з латыскай мовай 89
Кантакт з польскай мовай 90
Кантакт зь іншымі мовамі 90
3.2.2. Мова ў афіцыйнай сфэры 91
3.2.2.1. Мова ў школе 91
Найстарэйшае пакаленьне 91
Сярэдняе пакаленьне 95
Наймаладзейшае пакаленьне 96
3.2.2.2. Мова ў рэлігійнай сфэры 102
Мова ў малельным доме 103
Мова ў праваслаўнай царкве 104
Мова ў каталіцкім касьцёле 106
3.2.2.3. Мова ў адміністрацыйна-публічнай сфэры 121
Мова ў адміністрацыйна-публічнай сфэры раней 121
Мова ў адміністрацыйна-публічнай сфэры пасьля 1991 году 122
Газэты 126
Тэлебачаньне 129
Радыё 130

3.3. Моўная сьвядомасьць інфармантаў 131
3.3.1. Стаўленьне да беларускай мовы 131
3.3.2. Стаўленьне да расейскай мовы 133
3.3.3. Стаўленьне да польскай мовы 134
3.3.4. Стаўленьне да латыскай мовы 134
3.4. Падсумаваньне 135

4. БЕЛАРУСКІЯ ГАВОРКІ Ў КРАСЛАЎСКІМ РАЁНЕ: ВЫБРАНЫЯ РЫСЫ 141
4.1. Клясыфікацыя беларускіх гаворак у Краслаўскім раёне 146
4.2. Выбраныя рысы беларускіх гаворак у Краслаўскім раёне 147
4.2.1. Фанэтычныя рысы 147
4.2.1.1. Націск 147
4.2.1.2. Вакалізм 149
4.2.1.3. Кансанантызм 155
4.2.2. Граматычныя рысы 165
4.2.2.1. Канчаткі назоўнікаў 165
4.2.2.2. Канчаткі дзеясловаў 167
4.2.3. Сынтаксычныя канструкцыі 170
4.2.4. Элемэнты лексыкі 175
4.2.4.1. Адрозьненьні ў лексыцы насельніцтва, якое пераехала з Заходняй Беларусі, і аўтахтонных беларусаў 175
4.2.4.2. Беларуская лексыка 177
4.2.4.3. Расейская лексыка 177
4.2.4.4. Польская лексыка 178
4.2.4.5. Балцкая лексыка 179
4.2.4.6. Зьмешаны характар дыялектнай лексыкі ў краслаўскім раёне 180
4.3. Падсумаваньне 189

5. ВЫСНОВЫ 191

6. ДАДАТАК 198
6.1. Выбраныя тэксты 198
6.1.1. Тэксты на беларускай гаворцы 198

6.1.1.1. Тэксты на гаворцы аўтахтонных беларусаў 198
Аб працы ў калгасе і аб уласнай зямлі 198
Пра грыбы і шаптух 200
Пра ваенныя часы, габрэйскія пагромы і партызанаў 201
Пра ўзнікненьне і функцыянаваньне калгасу "Савецкая Латвія" ў Прыдруйску 203
Пра пасадку бульбы і працу на зямлі 204
Пра прэзыдэнтаў Беларусі і Латвіі 205
Аб мянушках нацыянальнасьцяў 205
Пра ксяндза ў Прыдруйску 205
Аб перагонцы самагону 206
Верш пра сумную долю беларускіх сялянаў 207
6.1.1.2. Тэксты на гаворцы перасяленцаў з Заходняй Беларусі 207
Пра танцы ў вёсцы Вята і сьвяты 207
Пра вышываньне, ткацтва і выпяканьне хлеба 208
Беларуская народная песьня 210
Пра аддзелы СС 211
Пра танцы, абрады і вераваньні 211
Пра справу ў судзе 212
Пра тое, калі жылося найлепш 213
Пра мовы 214
Пра знахароў 217
Пра простую і беларускую мову 219
Пра выезд на заробкі ў Латвію ў 30-я гады 219
6.1.2. Іншыя тэксты 220
6.2. Літаратура 222
6.3. Сьпіс інфармантаў 235
Асобы з Заходняй Беларусі: 240
Асобы з Усходняй Беларусі: 244
Астатнія інтэрвію: 245
6.4. Сьпіс мясцовасьцяў і геаграфічных назваў, згаданых у працы 246
6.5. Сьпіс дасьледаваных мясцовасьцяў і мясцовасьцяў, зь якіх пераехала немясцовае насельніцтва 249

Сьпіс дасьледаваных мясцовасьцяў:.....249
Сьпіс беларускіх мясцовасьцяў, зь якіх пераехалі рэспандэнты ў Латвію:.....249
6.6. Апытальнік, выкарыстаны ў дасьледаваньнях.....249

7. SUMMARY 258

8. ФАТАЗДЫМКІ 264
ПАКАЗЬНІК ІМЁНАЎ 276
ПАКАЗЬНІК ГЕАГРАФІЧНЫХ І ГІСТАРЫЧНЫХ НАЗВАЎ .. 280